

Részlet: Vörösmarty Két szomszédvára című semináriumi dolgozatból.

A költemény taglalása.

Az első énekben megismerkedünk nagyjában Tihamér multjával, jelenével s tervezett jövőjével, mire a költő mesterileg készít elő, arányosan fokozódó vonásokkal kisszebbítve és emelve az érdeklődést, miáltal a cselekmény egész gondolkozásunkat leköti, folyamatában az érzéseknek egész skáláján átvezetve minket.

A költő mint egy távoli szemlélő, előadásában festői ecsethez nyul s pár biztos vonással előnkbe tárja a vidéket s rálehel a hangulatot, mely azt uralja, hogy a majd mindent átható kísérteties csendben léptesse fel hőstét, kinek szívében egy előbb lezajlott zivatart új életre keltse. Főnséges parallel — Tihamér hirtelen megjelenése drámai erővel hat. Érezzük, hogy nem egy közönséges halandó áll előttünk; megsejtjük benne az embert, ki szembe fog állani a sorssal, a miért az oly mostohán bánt el vele.

Aztán megtudjuk, hogy miért van csend a vidéken, megértjük Tihamér „egekbe kiáltó“ bűját s bár megrendít sorsa, de azon kijelentése, hogy a bosszú végrehajtása után a káldori leányt rabszolgájává teszi, már eleve sejtetni engedi velünk, hogy Tihamér e bosszú kielégítésével saját lelkét űzi kelepcebébe; mert érezzük, hogy e bosszúállás túlcsap azokon a határokon, *miket a szív von az ember elé.*

A költő elérte első célját: felhívta érdeklődésünket egy ember iránt. Mert Tihamér csak harczi közben válik igazi hőssé, erős akaratával, kitartásával, minden enyhítő és vigasztaló körülmény állhatatos elkerülésével, szigorú következetességével.

Miután tehát a költő megszerezte Tihamér iránti érdeklődésünket, bemutatja, hogy mint megy hőse pusztító útjára. Sajátos, mint lép Tihamér ez útra. Berzsenyi szépérzéke visszaírt a helyzeteknek e prózai kihasználásától s nem tudta megérteni, hogy *ez a Tihamér* hogyan lakmározhatik most és oly vad módra! Berzsenyi tévedett; tévedett, mert nem vette tekintetbe ítélete kimondásakor, hogy Tihamér egy XIII. századbeli magyar lovas, hogy ezen időben, sőt már előbb is hagyományos ősi magyar szokás volt a lóhús evésnek ez a módja, meg hogy a kesergő ember bűjút borral öblögesse.

E kép tehát nem vad, de igenis szép és jellemző, mert a költő művészi kézzel tárja föl Tihamér lelki állapotát. Így készül Tihamér a bosszú végrehajtására, de előbb a királyhoz megy, hogy annak engedelmét megnyerve: bosszúműve a törvény formáit is magán viselje. Ez is szép és jellemző vonás, mert Tihamérban becsülni tanuljuk a *lovagot* is, a rabló káldoriakkal szemben, kik alattomosan gyilkolták le a sámsoni háznépet.

A második ének elején ismertet meg a költő a káldoriakkal. Élesen és határozottan, merész fordulatokkal, szembeállításokkal jellemez. A káldoriak bemutatása egyike a legegypikaibb részleteknek; nyugodt hang uralja az egészet, mi még akkor sem csap lyraiba, emelkedőbe és csapongóba, mikor a szívek megrebbsenek, s sóhajtás szakad föl a nehezen lelánczolt szivekből s derű száll a komor, rideg arcokra.

Petur és Ipoly mellett ekkor ismerjük meg a legifjabbik Káldort, a méla Simont is. Az ő „arcái azonban beborúltanak.“ Erdekes e kép, illetve helyzet festői szempontból is, de lélektanilag is szép, mert érezzük a helyzet valódiságát, megrendítő igazságát. E képét azonban másik pillanatban más és más váltja föl: az arcokról egészen eltűnik a ború, csapongó lesz a szilaj életkedv, bár nem általánosan, mert a háttérben ott van Simon, kinek arcán ekkor is „borongás vesztegel.“ Ime új kép, új ecsetre méltó helyzet. És ez így tart egész végig, ugyannyira, hogy átmenve így az egész művön arra a meggyőződésre jutunk, hogy talán nem is beszélni, de festeni akart a költő, vagy máskép: hogy Vörösmarty nemcsak költőnek, de festőnek is született.

Simon és Enikő eltávozása után Káldor pohárköszöntőt mond. E köszöntőnek is megvan a maga mély jelentősége. Ez a Káldor még gyáva, álnok és alattomos, ki azt hiszi, hogy hazugsággal az egész világot félre lehet vezetni.

Megérkezik aztán a király követe: Radárta s tudomásukra adja a király üzenetét, melyben kiemeli, hogy ment legyen aki megél. Ismétléssel köti tehát össze a költő a két első énekben azokat a szálakat, melyeket előkészítésül bocsátott szét, mert hiszen ugyanazt mondta Tihamér a királynak mikor a viadalra engedelmet kért. Ez összekapcsolás igen szép, mert élesen kiemeli az ellentétet, a mennyiben az ép most átkozódó és tagadni kívánó alattomos és álnok emberekeel szembeállítja Tihamért, aki nemcsak hogy nyíltan s a világ előtt akar megvívni egymaga annyi vértszomjazó vitézzel, de még bosszú tervében is nagylelkű akar maradni. Csak *akar*, mert nem marad, de azért Tihamérra, a szegény „kannibálra“ mégis csak nemesítőleg hat maga az *akárás* is. Hogy aztán kegyetlen lesz, hogy a körülmények magukkal ragadják és szinte minden emberit kitépnek lelkéből, arról tegyen a sors, mi Tihamért árvává és lelkében nyomorúlttá tette.

A hírlő elmegy; először Káldor emel poharat: Tihamérra. Hangja itt dölyfös, kevély, önhitt, kaczagása bánt, de mindez a helyezethez való, hiszen csak nem alázkodhatik meg *ez* a Káldor *most*, szolganépe szemeláttára, füle hallatára!

A költő aztán a küzdőtérre vezet s homéri tömörséggel és jellemző erővel mutatja be a harcokat, de még előbb a harczra készülő Tihamért mutatja be, kinek elszántsága, magamagával s a sorssal való leszámolása megható egyszerűséggel van megrajzolva. A küzdelem leírása érdekes és vonzó, bár részletes de nem fárasztó, mert a harcz hevének ecsetelése egyre feszíti figyelmünket, emeli és zökkenti rokonszenvünket, érdeklődésünket, s a hasonlatokkal, melyek hol Tihamér, hol Sundó erejét és ügyességét, majd a küzdelem váltakozását színezik, plasztikusan emel ki a költő minden egyes mozzanatot.

Még két harczról értesít a költő, de egész röviden, nehogy fárasztóvá tegye a következő részt, melyben Petur és Ipoly sorsát beszéli el.

E harcz leírása is élénk, szemléletes, s különösen plasztikus

az a jelenet, mikor Tihamér a két testvér holtteste előtt áll „néma merően“ s megölt öcsesei emléke kegyetlen örömmel tölti el szívét.

Másnap Káldor gyermekeinek fejét a sámsoni ház kapuján látja. A költő maga nem beszéli el, hogy *hogyan, mikor* szegezte ki őket Tihamér csak futólag érinti az egészet, hogy megkíméljen a borzalmas jelenetektől. Az elbeszélés menetén nincs egy nyugvó pont: ha nem foly a harcz a sági fenyéren, úgy a lelkében foly tovább s annak vagy ennek a rajza egyenlő szép és biztos.

Tihamér a következőkben igazi hős; nem annyira kegyetlen, mint büszkén bízva erejében fogadásának a végrehajtása lesz egyetlen vezérlő gondolata. Sundóval való harczából csak új erőt merít, de lám a végzet annál jobban keseríti és tépi. Mert hiába örvend a diadalnak, ha nincs aki otthon fogadja, aki diadalának örvendjen, már pedig az ember oly gyarló, az öröm is lesújtja, ha nincs kivel megosztania. Ime, minden mozzanat, minden jelenet rajza figyelmeztet minket Vörösmarty nagy emberismeretére; mindenütt az igaz, a lehető vonásokat keresi, maradjon a külső vagy a belső életnek a rajzánál.

A harmadik énekben úgy mutatja be a költő Káldort, a mint a kétségbeesés, az övéi iránti aggodalom, szeretet, a bűn és ármány felé ragadja őt. De tudjuk, hogy Simon lelkében felháborodva veti vissza az ajánlatot, mert ő nem akar galád árulásnak az eszköze lenni.

E kettős jellemzés igen szép: a méla Simon legyőzi erkölcsileg büszke, erős de bűnös apját.

A Simon és Enikő párbeszéde egyike a legszebb részleteknek. Valami édes-bús elégiai hang járja át az egészet, de ömlengés és beteges ábránd nem nehezíti a sóhajt, mely a két megtört szívből felszakad.

Enikő elfogadja a tőrt, mert megérti sorsát. De kitudja, lett volna-e elég ereje az öngyilkossághoz? hisz oly gyöngye, lenge alak, oly szelid és álmatag, hogy alig tételezhetnék föl azt róla.

Simon halála új büntetés Káldorra nézve, mig őt épen fényvel övezi. Tihamér győz, de diadalát felcserélné a halállal.

Az önvád ekkor ingatja meg először lelkét; eddig cselekedett, a nélkül, hogy hátra nézett volna, következetesen, fogadásához híven; de *most* már érzi, hogy saját szívét gyalázza meg egész bosszúművével.

Az egész mű forduló pontja itt van. A compositionának e sajátsága emlékeztet a drámai forduló pontra. Az érdeklődés eddig feszítve van, itt mintegy nyugvó perczet enged a költő, hogy a további eseményekkel annál hatalmasabban megrázzon. E korábbi események pedig Tihamér bukását igazolják. Tihamér még Simon előtt tépelődik, mikor az előre rohanó Káldor kegyetlenséggel vádolja őt. De egy pillanat s a kétkedő, már-már meg-ingott Tihamérban erőre, lángra kap újra a bosszú s *s így öli meg Simont*. E jelenetnél Káldort Tihamér fölött érezzük, kétségbeesett fájdalma megkapja szívünket s mi is kegyetlenséggel vádoljuk Tihamért. De épen ez a jogos és szép. A hősből kétkednünk is kell, hogy ha majd elveszítjük szem elől: benne ne csak a hőst, de a gyarló embert is lássuk, ki szenvedélyével saját nagyságát teszi semmivé.

A negyedik ének elején Káldor lelki küzdelmeire vagyunk kíváncsiak; bűneit szenvedése által már-már elfeledtette.

Káldor és Enikő áll *most* egymással szemben.

Káldor érzi, hogy Enikőtől válnia kell. Igéri, élni fog érette, de mi érezzük, hogy saját maga sem hisz ígéretében. Enikő szinte feléled, szinte remél. Az ő szívében annyi sugár, annyi melegség, annyi szeretet van, s mindez hiába, érzi, hogy árván marad s nem lesz kit szívére ölelnie!

Az Enikő iránti érdeklődést a költő szinte a rajongásig tudja fokozni. A melyik perczben sötéten rajzol, az ő alakja után nyul s róla vetít egy-egy sugárt az egészre. Az igaz, hogy e sugár is fényevesztett, de mégis éltető, meleg s ellensúlyozza a sok komorságot s a hideg háttért.

Az utolsó harcban mégis csak Káldor esik el. Enikőnek azonban élve marad egy pillanatra, Tihamér alakjában. E találkozás leírása a legerőteljesebben mutatja az epikus Vörösmartyt, mert bár maga a cselekmény drámaiba csap át, a költő mégis megőrzi az epikai nyugalmat.

Tihamér felöltötte a Káldor fegyverzetét, mert az az ő jogos

tulajdona volt. A körülmények teljesen igazolják, felmentik őt a számítás vádjá alól, mert *ő nem gondolt* azon perczen Enikőre; s ha gondol, ha a csók vágyával megy elébe: akkor kalandorrá süllyed, hisz öntudatosan rabolja meg egy ártatlan leány legszen-
tebb érzelmét: atyja iránti szeretetét.

Tihamér azonban mitse sejt; viszont mi se tudjuk elkép-
zelní előre, hogy milyen is lehetne Enikővel való találkozásá.
A Tihamér tragikumába három szál fűződik egybe:

első: *túlhajtása,*

második: *szerelme felébredése,*

harmadik: *Enikő halála.*

Enikő éjjeli megjelenése csak a bűnhődés fokozása, mely
élesen emlékeztet Káldor azon szavaira, hogy Tihamér, mint a
kánya: cseppenként szívja el életerejét. E parallel pedig igen
szép, mert mutatja, hogy Vörösmarty milyen előrelátóan bocsa-
totta szét s egyesítette a tragikum szálait.

(Budapest.)

Ifj. Glatz Károly.